

NOEN REFLEKSJONER OM KREATIVITET I UTDANNINGEN

Af Gyrd Steen, Kunnskapsdepartementet, Norge

22. mars 2010

Det vises til møter i København om kreative og innovative kompetanser i voksen- og videreutdanningen, den 16. og 17. mars i år. Her kommer noen av mine bidrag til temaet.

Temaet som ble diskutert spenner svært vidt og inkluderer både kreativitet, innovasjon, entreprenørskap, globalisering og voksenopplæring. Jeg kan ikke ta alt dette og har derfor i dette notatet delt inn i 1) Aktuelle trender internasjonalt, 2) Noen norske forhold, 3) Forsking på kvalitet i utdanningen og 4) Effekten av kunst- og kulturoplæringen.

De to siste punktene fokuserer på integrering av kunst- og kultur i læringen blant annet som virkemiddel for å oppnå kreativitet i utdanningen. Dette er riktignok kun ett perspektiv som inngang på temaet og jeg benytter dette fordi jeg tidligere har jobbet en del med denne tematikken, kulturperspektivet manglet litt på møtet i København, samt at det er mange erfaringer som er gjort på dette feltet som kan overføres til undervisningstiltak rettet mot entreprenørskap og innovasjon.

1. Aktuelle trender internasjonalt

Mange land lager strategier for å posisjonere seg i den *kreative økonomien* og hvor det tas utgangspunkt i utdanningsløpet. Kreativitet settes på dagsordenen og i sammenheng med både utdanningspolitikken, forsknings- og innovasjonspolitikken og politikken generelt (kulturpolitikken, næringspolitikken og utenrikspolitikken).

Creative Britain

I februar 2008 lanserte England sin strategi "Creative Britain: New Talents for the New Economy". Her åpnet statsminister Gordon Brown med følgende:

"Britain is a creative country. You can feel it every time you visit one of our great museums, galleries or theatres. You can see it when you watch the best of our television or play our imaginative new computer games. And you can sense it in our music, film, fashion and architecture. Creativity is at the heart of British culture – a defining feature of our national identity."

I strategien som flere departement står bak, vises det til at den kreative industrien vokser dobbelt så raskt som økonomien generelt og utgjør syv prosent av BNP. Strategien bygger på to hovedtiltak: For det første at unge mennesker skal utvikle kreative talenter i skolen og for det andre at det skal tilrettelegges for at folk kan velge kreative karrierer etter skolegangen.

Englands satsning på kreativitet er knyttet til en investering på ca 700 millioner kroner. Den tar utgangspunkt i en ny satsning på kultur i utdanningen. Blant annet etableres *Find Your Talent*, som skal sikre at alle skoleelever ukentlig opplever fem timer med kunst og kultur av høyeste kvalitet både i og utenfor skolen. Satsningen skal styrke relasjonene mellom utdanning og arbeidslivet og det skal etableres opptil 5000 lærlingkontrakter årlig i den kreative industrien. Strategien satser også kraftig på forskning.

Finland

Finland har nå etablert et nytt universitet, Aalto-universitetet, som skal *forene kunst, økonomi og teknologi*. Det nye universitetet består av Helsingfors handelshøyskole (Helsinki School of Economic), Kunstindustrielle høyskolen (University of Art and Design Helsinki) og Tekniske høyskolen (Helsinki University of Technology). Aalto-universitetet skal skape ett nytt forsker- og kunstsamarbeid mellom høyskolene med vekt på mulighetene som ligger i bred og tverrfaglig undervisning og forskning. Aalto-universitetet startet opp 1. januar 2010.

Nordisk Ministerråd

På Island møttes Nordisk Ministerråd for utdanning og forskning (MR-U), den 22. – 23. april 2009. Ett av hovedtemaene var "Kreativitet, innovasjon og entreprenørskap i globaliseringens tid". I ministerrådets kommuniqué som etterfulgte møtet sies følgende:

"Utdanningsministrene vil fremme kreativitet og innovasjon i utdanningssystemet. En komparativ rapport skal stimulere utviklingen av et utdanningssystem med mer plass til å eksperimentere og ta sjanser. Rapporten skal se på sammenhengen mellom kreativitet, innovasjon og entreprenørskap sett i lyset av globaliseringens utfordringer. Den skal undersøke hvilke tiltak som brukes for å styrke elevenes kreativitet og skapertrang i skolesystemet i de nordiske landene. Rapporten legges frem på en konferanse på Island 2.- 4. desember som avslutning på det europeiske året for kreativitet og innovasjon. Det vil fortsatt være fokus på emnet under det danske formannskapet i Nordisk Ministerråd i 2010, og Sverige vil ta det opp under landets formannskap i EU i andre halvdel av 2009".

Ovennevnte konferanse, "Innovation and Creativity in the hands of the young", fant sted på Island 2.- 4. desember 2009.

Europeisk år for kreativitet og innovasjon

European Year of Creativity and Innovation 2009 (EYCI – 2009) er det offisielle navnet for EUs europeiske år for kreativitet og innovasjon som fant sted i 2009. Det europeiske år for kreativitet og innovasjon hadde som mål å øke bevisstheten rundt betydningen av kreativitet og innovasjon for personlig-, sosial- og økonomisk utvikling, og skal spre god praksis, stimulere til utdanning og forskning, samt fremme debatt. EYCI – 2009s hovedbudskap er at kreativitet og innovasjon bidrar til økonomisk utvikling, sosial velstand og personlig velvære.

Bakgrunnen for EU-kommisjonens valg av fokus, er at man lenge har sett et sterkt behov for å øke den humane kapitalen innenfor områdene kreativitet og innovasjon. Årsaken er den økende konkurransen spesielt med India og Kina. England er av de land som har vært tidligst ute med å sette inn mottiltak i skolesektoren. Innenfor det engelske skolesystemet finnes blant annet kjempesatsinger som "Creative Britain" og "Find Your Talent".

2. Noen norske forhold

De menneskelige ressursenes utgjør en stadig større andel av nasjonalformuen. I dag er 80 prosent av verdiskapningen basert på befolkningens kompetanse, og det meste peker mot fortsatt utvikling i denne retningen.

Voksenopplæring¹

Livslang læring er et viktig prinsipp i norsk utdanningspolitikk. Målet er at alle skal ha mulighet til å fornye sin kompetanse og utvikle sine evner gjennom hele livet. Det kan bidra til å øke den enkeltes livskvalitet og til verdiskapning og fleksibilitet i arbeidslivet.

En rivende teknologisk utvikling, økt internasjonal konkurranse sammen med sosial og kulturell utvikling som følge av globalisering har ført til et samfunns- og arbeidsliv i stadig endring. Etter- og videreutdanning er et viktig verktøy for å styrke den enkeltes evne til omstilling og for å bidra til at den enkelte kan benytte mulighetene som åpner seg som følge av utviklingen, enten det gjelder i arbeidslivet, eller i samfunnslivet.

For mer se:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/tema/Livslang-laring/Voksenopplaring.html?id=592068>

Les mer om realkompetanse hos Vox.

Entreprenørskap i utdanningen

Alle studenter innen høyere utdanning skal innen 2012 få kompetanse knyttet til nyskaping og innovasjon. Dette er hovedmålet med regjeringens nye handlingsplan for entreprenørskap i utdanningen. For å nå målsetningen om at alle kandidater innen 2012 skal ha kompetanse om innovasjon og nyskaping, bevilges blant annet 20 millioner kroner til organisasjonen Ungt Entreprenørskap (samarbeid mellom skole og næringsliv. Se mer på www.ue.no).

---

¹ Fra 1. januar 2010 trer den nye voksenopplæringsloven i kraft. Loven er en oppfølging av Tronutvalgets anbefalinger (NOU 2007:11 Studieforbund – læring for livet).

Hovedpunkter i den nye voksenopplæringsloven er:

- Et studieforbund skal være en ideell, demokratisk organisasjon som har opplæring som hovedformål
- Statstilskuddet består av tre deler: Grunntilskudd – Opplæringstilskudd – Tilretteleggingstilskudd
- Studieforbundenes gratis bruk av offentlig eide undervisningslokaler videreføres
- Unntak for samiske studieforbund og politiske partiers studieforbund
- Alle studieforbund må få ny godkjenning fra Kunnskapsdepartementet
- Tre års overgangstid – alle studieforbund beholder sin godkjenning i denne perioden.

[Lenke til voksenopplæringsloven](#) (Lovdata)

[Lenke til forskrift om studieforbund og nettskoler](#) (Norsk Lovtidend)

Se handlingsplanen Entreprenørskap i utdanningen – fra grunnskole til høyere utdanning 2009–2014:http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/UH/Rapporter_og_planer/Entreprenorskap_09_net.pdf

3. Forskning på kvalitet i utdanningen

The Qualities of Quality

Forskere ved Harvard Graduate School of Education har gjennom prosjektet *The Qualities of Quality: Excellence in Arts Education and How to Achieve It*, jobbet med kritiske suksesskriterier for kvaliteten i undervisningen i skolen (prosjektet kalles også *Project Zero*)².

Forskningsprosjektet tok utgangspunkt i problemstillingene: 1) Hva er kvalitet i kulturoplæringen i følge litteraturen, forskere og praktikere i feltet, 2) hvordan oppnår utøvere og beslutningstakere kvalitet i kulturoplæringen og 3) hvilke beslutninger og beslutningstakere er viktige for å sikre kvalitet i kulturoplæringen?

Forskningsprosjektet viser at en gjennomgående trend i høykvalitetsundervisning innen kunst og kultur er sterke partnerskap mellom ulike institusjoner/personer (partnership), betydelig planlegging på alle nivåer (planning), vedvarende engasjement og kontinuitet i undervisningen (persistent) og involverte personers lidenskap til faget (passionate). Disse "fire P-ene" er med andre ord typiske suksesskriterier.

Kvalitativt sterke kulturutdanninger tjener flere formål samtidig påpeker Harvardforskerne. Det som definerer høy kvalitet i undervisningen er naturlig nok knyttet til spørsmålet *hvorfor* man skal utdannes i kunst og kultur. Faget skal utvikle elevenes ferdigheter, tenkemåter og dannelse, spesielt evnen til å tenke kreativt og viljen til å være oppsøkende i ulike sammenhenger. Faget kan utvikle estetisk bevissthet og visuelle ferdigheter og evne til observasjon, samt skape arenaer for selvutvikling, selvbevissthet og evne til å uttrykke seg. Et gjennomgående trekk ved god kulturutdannelse ligger derfor i det å betjene flere formål samtidig og hjelpe eleven til å vokse og utvikle seg på en rekke områder og på ulike nivåer.

Likevel er "tegn" på kvalitet, i følge Harvardforskerne, ikke utelukkende et spørsmål om de ferdigheter som kommer ut av undervisningen, men vel så gjerne de konkrete opplevelsene som finner sted i selve undervisningen. Mao. det som skjer under en konsert, i en teateropplevelse eller stemningen i et klasserom mens undervisningen pågår. Kvalitet kommer til uttrykk i undervisningsrommet gjennom *læring* (hva elevene gjør og er involvert i), *undervisning* (hvordan læreren oppfatter og praktiserer sitt håndverk), *klasserommets fellesskap* (den sosiale dynamikken mellom elever, elever og lærer, samt andre) og *omgivelser* (klasserommet fysiske rammer, tilgang på materiell, antall undervisningstimer). Kulturundervisningen bygger gjerne på bakenforliggende beslutninger om det enkelte programs egenart. Sentrale spørsmål blir derfor: Hvem som underviser? Hvor undervises det? Hva undervises og hvordan? Hvordan blir undervisningen vurdert? Det er en løpende og til tider opphisset fagdebatt rundt disse spørsmålene.

---

² Metodisk tok prosjektet utgangspunkt i intervjuer, casestudier og litteraturgjennomgang etter en nominasjonsprosess hvor flere hundre personer innen feltet foreslo kandidater til de tre respektive områdene.

Harvardforskerne påpeker at beslutninger og beslutningstakere på alle nivåer påvirker kvaliteten på kulturundervisningen, inkludert personer langt unna undervisningsrommet (bevilgende myndigheter, politikere, forvaltning), de rett utenfor undervisningsrommet (skoleledelsen og foreldre) og de som selv er i undervisningsrommet (elevene, lærerne og kunstnere). Forskningsprosjektet viser at det spesielt er sistnevnte gruppe som i størst grad påvirker undervisningskvaliteten i positiv eller negativ retning, og da i størst grad elevene selv (mao. argumenteres det for betydningen av å bevisstgjøre elevene i hvordan de selv påvirker sin egen og andres læringsutbytte, samt at litteraturen og debatten rundt kvaliteten på kulturutdanningen ofte overser elevenes rolle og at det i større grad er behov for et elevperspektiv i kulturutdanningen).

Rose Review

Den 30. april 2009 avla utdanningsekspert Sir Jim Rose sin sluttrapport på oppdrag fra den britiske regjering. Rapporten som også omtales som "Rose Review" utgjør forslag til hvordan læreplanverket i den britiske grunnskolen skal se ut og er samtidig den mest grunnleggende gjennomgangen av læreplanene som er foretatt i England det siste tiåret. Forslaget fra Sir Jim Rose legges nå ut på høring frem til sommeren d.å.

Det sentrale spørsmålet for rapporten har vært å besvare: Hva bør læreplanen inneholde og hvordan bør undervisningen endres for å ivareta barns ulike evner og faglige utvikling i skolen? Læreplanen foreslås delt inn i seks læringsområder, hvorav "Understanding the arts" er et av disse.

Læreplanens mål for "Understanding the arts" er å gjøre alle elevene til: 1) læringsdyktige og læringslystne personer som oppnår progresjon og mål, 2) trygge individer som lever et trygt, sundt og meningsfylt liv og 3) ansvarlige borgere som bidrar positivt i samfunnet. Rapporten anbefaler et spesielt fokus på lese- og skriveferdigheter, numeriske ferdigheter og IKT som en integrert del i de seks læringsområdene.

Sir Jim Rose foreslår samtidig en dreining bort fra tester og prøver, hvor han argumenterer for at tester kan ha en uheldig effekt på læringsprosessen.

On Creativity

Forskeren Ernesto Villalba, ved Centre for Research on Lifelong Learning (CRELL) har med rapporten *On Creativity: Towards an Understanding of Creativity and its Measurements* (2008), sett nærmere på muligheten av å konstruere indikatorer som gjør det mulig å måle kreativitet gjennom internasjonale tester, i samme størrelsesorden som PISA og TIMMS. Utfordringen er likevel at det som oppfattes som kreativ atferd i en kultur, ikke nødvendigvis er det i en annen. Villalba mener det bør startes med en *arbeidsdefinisjon på hva som kjennetegner kreativitet*, og som alle land kan enes om.

4. Effekten av kunst- og kulturoplæringen

Kunst- og kulturfagene i opplæringen

Mange fremhever kunst- og kulturfagenes egenverdi og rike tradisjon³ og hevder at faget verken trenger eller bør relateres til tilgrensede disipliner eller ”pakkes inn” som noe annet enn det faget alltid har vært.

Trenden er likevel at kritikerne mot et bredere kulturfaglig begrep og strategi blir færre og flere argumenterer for positive konsekvenser av å se kunst og kultur i utdanningen både som *mål* og *virkemidler*. Det kan være formålstjenelig å se på kreativitet, innovasjon, kunst, kultur og utdanning i større sammenheng.

The Wow Factor

Professor Anne Bamford er forfatter av *WoW-faktoren: Globalt forskningskompendium, om kunstfagenes betydning i utdanningen*. Bamford har inntil nå vært direktør for The Engine Room og ble nylig ansatt som direktør for ”Find Your Talent”-kulturprogrammene tilknyttet Creativity, Culture and Education. Hun er også ansvarlig for nasjonale strategistudier på feltet blant annet for Island, Danmark, Nederland og Belgia.

Rapporten påpeker at kunstfaglig utdanning har innflytelse på 1) barnet, 2) undervisningen og læringsmiljøet og 3) samfunnet. Størst innflytelse har de ulike, men komplementære, områdene *utdanning i kunstfag* og *utdanning gjennom kunstfag*. Rapporten slår fast at når det gjelder utdanning som bruker kreativ og kunstnerisk pedagogikk i undervisningen i hele pensum – altså utdanning gjennom kunstfag – øker den de samlede akademiske prestasjonene, reduserer uvilje mot skolen og fremmer positiv kognitiv overføring. Bare der man hadde programmer av høy kvalitet, fant man disse fordelene.

The Wow Factor er et omfattende stykke arbeid med mange nyttige og viktige funn som ikke nødvendigvis er kontroversielle sammenstilt med øvrig litteratur. Likevel er studiens styrke ikke primært på det metodiske plan og studien har følgelig ikke de egenskaper som sikrer statistisk generaliserbarhet. Nedenfor vil det derfor fremheves konklusjoner fra to ytterligere systematiske analyser.

United States Government Accountability Office

I februar 2009 utga United States Government Accountability Office (GAO)⁴ sin rapport *Access To Arts Education*. Rapporten tok blant annet for seg kunnskapsgrunnlaget rundt forskning og effektmålinger av kunst og kultur i utdanningen og elevenes utbytte.

GAO identifiserte og systematisk gjennomgikk 1000 forskningsprosjekter på temaet (hvorav syv ble fremhevet etter en omfattende metodisk gjennomgang).

Hovedkonklusjonen er at det er en ufullstendig og lite entydig bilde fra en samlet forskning på effekter av kultur i opplæring på elevenes resultater. Mens enkelte studier har funnet en

---

³ Utdanning innen kunst og kultur har eksistert i flere tusen år. Historisk sett startet det med at kunstnere i Europa tok i mot lærlinger og den første kunsthøgskolen ble etablert i Hellas 400 f.Kr. og beskrevet av Platon.

⁴ Government Accountability Office (GAO) er Kongressen i USAs forlengede arm innenfor revisjon, evaluering og granskning. GAO ble opprettet i 1921 og underlagt den lovgivende forsamling i USA. GAOs rapport *Access To Arts Education* ble utarbeidet blant annet for å avklare kunnskapsgrunnlaget rundt effektmålinger av kunst og kultur i utdanningen.

svak positiv effekt mellom kunst og kultur i undervisningen og elevenes skrive- og matematikkferdigheter, har andre studier ikke funnet noen som helst effekt.

John Hattie

Professor John Hattie har i sin forskning og systematisering av 800 metaanalyser, som igjen er basert på 50.000 studier om ulike forhold som påvirker resultatene for skoleelever, kommet frem til at kunst og kultur i utdanningen (Drama/Arts programs) har positiv læringseffekt for skoleelevers resultater⁵. Slike undervisningsformer er, i følge Hattie, rangert som det 77. mest effektfulle tiltaket blant læringsformer (lekser ligger for eksempel på en 88. plass og sommerskole på en 98. plass), med en score på Hatties barometer med $d = 0,35$. Denne scoren vil si at læringsformen har en svak medium effekt og ligger noe under benchmark ($d = 0,4$) for reelt virkningsfulle tiltak for økt læringsutbytte.

Konklusjonen fra John Hatties gjennomgang av aktuelle metaanalyser bekrefter inntrykket av at effekter av kunst og kultur i undervisningen kan påvises skoleelevers resultater på andre fagområder, men disse effektene er ikke nødvendigvis særskilt sterke.

Fornøyde elever

Til tross for at det ikke er entydig faglig belegg for å påvise klare effekter av kunst- og kultur i opplæringen på elevers ferdigheter i andre fag, er det uansett klart at skoleelevene er spesielt godt fornøyde med disse fagene i følge den norske Elevundersøkelsen fra 2007. Når elever oppgir de fagene de liker best, er de fire fagene som får høyest score, henholdsvis kroppsøving, kunst og håndverk, mat og helse og musikk. Elevundersøkelsen kartlegger også om elevene er fornøyd med arbeidsformene i de ulike fagene på skolen, og her er elevene mest fornøyd med arbeidsformen i kunst og håndverk.

Gode karakterer

Elever oppnår gode karakterer innen kunst- og kulturfagene. Gjennomsnittlige standpunktkarakterer for grunnskolens avgangselever viser at høyeste karakter oppnås i kroppsøving og heimkunnskap (begge 4,4), fulgt av musikk og kunst og håndverk (begge 4,2), deretter muntlig norsk og engelsk, KRL og samfunnsfag (alle 4,0), videre følger natur og miljøfag og norsk skriftlig (3,9), engelsk skriftlig (3,8) norsk sidemål skriftlig (3,7) og til slutt matematikk (3,4)⁶.

Prioritering av faget

Norges prioritering av fagene ligger også godt an i en internasjonal sammenheng. Kunst og kultur i opplæringen i Norge utgjør 15 % av den obligatoriske undervisningen i alderssegmentet 9 til 11 år og 8 % fra 12 til 14 år. Til sammenligning er gjennomsnittet i OECD (og EU) henholdsvis 12 % (EU 13 %) og 8 % (EU 9 %)⁷.

---

⁵ John Hattie (2009), Visible Learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement. Hatties analyse av Kunst og kultur i undervisningen er basert på 10 metaanalyser som igjen bygger på 715 studier.

⁶ Utdanningsdirektoratet, Utdanningsspeilet 2007

⁷ OECD (2008), Education at a Glance: OECD Indicators – 2008 Edition, OECD, Paris.